

Landskap: Skåne Upptecknat av: Sten Borg.
 Härad: Adress: Bredgatan 27. Lund.
 Socken: Ystad Berättat av: Frans Hjelmkvist. Tulluppsm.
 Uppteckningsår: 1943 Född år 1863 i Ystad

Repslageri.	s. 1.
Väktare.	s. 2.
Engelska kassan.	s. 5.
Brygga dricka.	s. 6.
Belysningsförhållanden.	s. 8.
Vattenledning.	s. 7.
Grönsaker köptes i oktober månad.	s. 10.
Marknader.	s. 10.
Affärsliv.	s. 11.
Brevbärare.	s. 12.
Bäckahästen.	s. 13.
Varulv.	s. 14.
Varsel.	s. 14.
Besök hos kloka.	s. 15.
Slå katten ur tunnan.	s. 16.
Hantverkare och gesäller.	s. 17.
Ordspråk och ordstäv.	s. 18-29.

(Ulm M. 148.)

(H. G. 21)

(Ulm h. 12)

ACC. NR M. 9019: /

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Repslageri.

Min far var repslagare. Vi hade här utanför huset en lång bana. I ena sidan av banan hade man ett hjul som drev andra mindre hjul. Så hade man ett rep om livet och så satte man fast hampan i remmen. Så hade man en lapp på tummen och så gick man baklänges och spann. Var hampan fin så kunde man spinna ut banan c:a 100 gånger. Man fick börja tidigt i yrket om man ville lära det. Redan vid 15 års ålder skulle man börja annars lärde man det aldrig. Så skulle man arbeta på olika platser.

Staden skulle enligt lag upplåta mark till repslagarbana.

Tar man tre garn och slår ihop kallas det dukt.

tre dukter blir en lina eller tross.

tre trossar blir en kabel.

ACC. N:R M. 9019:2.

I min fars gesällsbok stod det;

Tattare och gesäller och annat löst folk få ej begagna
gästgivareskjuts.

Dom sista repslagarna funnos i Karlskrona. Dom slutade i
fjor eller förfjor där.

Väktare.

Här i Ystad hade vi förr väktare som om natten gick omkring
och ropade i gathörnen en gång i timmen: "Klockan är /t.ex./
nio slagen. Vinder är sydväst. Gud bevare vår stad och vårt
land ifrån brand och från tjuvars hand.

Dom hade saxar som dom använde när dom skulle anhålla folk.
dom rännde saxarna mot benen på dom.

2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 9019:3.

3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jag har själv arbetat 20 år i Repslageriyrket. En gång kom det en fiskare till mig och skulle ha gjort en tross. Han ville ha den på kredit. Han fick det men så ville jag höra mej för hos dom andra fiskarna vad han gick för, för jag kände honom inte. Jag fick då det beskedet att honom skulle jag inte ge kredit för han var nog ingen redi karl. I hans hus åt dom två ägg till frukost och sände sina skjortor till tvättning i stan, så det var nog inte bra folk. Det betyget fick han av sina kamrater.

En gång kom en fiskare som hette Anders Skog till mej och skulle ha en költross. Han fick den men han ville tjära den själv. Det gick jag med på. Efter en tid kom hans fru till mej och sa att det gått rent galet med Anders Skog. Han var alldeles nere och visste ej vad han skulle ta sej till.

ACC. N:R M. 9019:4

Jag fråga förstås vad som hade hänt och så berätta hon att när Anders Skog skulle tjära sin költross så brann den upp för honom. Det ansågs som en stor skam bland fiskarna, så Anders våga inte tala om misslyckandet. Hela hans heder stad på spel. Nu ville dom ha en ny tross, men den skulle jag lägga i en tunna, så skulle dom komma och hämta den nattetid så att ingen fick veta det. Jag skulle förstås tjära trossen också. Jag gjorde som hon bad mej och det lyckades Anders Skog att rädda sin heder.

Anders Skog ville aldrig ha räkning. En gång hade jag av misstag råkat sända honom en räkning. Då kom han upp till mej och var mycket misslynt. Han skulle nog betala så han men det var så att han ansåg att varje sorts fisk skulle betala sina redskap. Därför kunde han t.ex. inte betala en räkning för något rep som gått till något sillredskap förrän han hade tjänat in summan på just sill.

4
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 9019: 5.

5.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Engelska Kassen.

Kommerseråd Lundgren var stor godsägare. Det var han som byggde det huset som nu är Nya Rådhuset. Lundgren var engelsk konsul. En gång kom det en engelsman resande från Stralsund. Han skulle till Stockholm. Han tog in hos Lundgren, som då bodde i Herrestad. Där blev han plundrad och mördad. Dom sa att Lundgren gjort det, men hans dräng fick skulden och blev hammshuggen och begravdes på kolera-kyrkogården. Men Lundgren fick ingen glädje av pengarna. Det gick alltmer utför och den siste Lundgren dog på Sorgenfri i Ystad.

ACC. NR M. 9019:6.

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Brygga dricka.

I mitt barndomshem bryggde vi alltid drickat själv. Vi köpte korn och så skulle det mältas. Det skulle tagas på en bestämd tid. Så slog man vatten på och så fick det stå och dra. Så var där en tapp i karet i botten. När det då hade dratt länge nog så tog man ut tappen och lät det rinna ner i ett annat kar och så satte man till jäst. Det kallades vört. När så jästen hade kommit i så fick det stå och jäsa tills det var färdigt. Om jularna skulle det vara extra fint dricka så då satte man till russin. På den tiden bakade man brödet bara delvis hemma. Man gjorde i ordning degen hemma, men så gick man till en bagare och lät honom sätta in bröden i ugnen.

ACC. NR M. 9019:7.

I min barndom hade varje familj minst en gris på gården. Vi hade alltid två stycken. På ett ställe på Västergatan var där ett litet hus där det bodde tre familjer. Dom hade var sin gris, så där var tre sminstior på den lilla gården. När dom då skulle göra rent så kasta dom bara ut det på gatan och förde bort det till grannens. Han i sin tur skyffla det vidare till sin granne o.s.v. Där var förstås en fruktansvärd stank. Mitt emot det huset hade dom hästar också och där rengjordes på samma sätt. Där blev aldrig rent utan det kom ett gott regn. Det var hemskt ohygieniskt, så när koleran började år 1853, så börja den just där på Västergatan. Där var också tjockt av flugor så dom fick på middan öppna fönstren och med stora handdukar eller lakan fläkta ut flugorna. Vi hade inga kloakledningar här i Ystad på den tiden. Dom kom inte förrän i början på 1900-talet. Vattenledningen fick vi

4.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 9019:8.

först år 1914.

Belysningsförhållanden.

I min barndom hade vi ingen elektrisk belysning här. Det fanns inte ens gaslyktor. Mellan husen var spänd en kätting och i den hängde en liten lampa. Gick man i stan sent på kvällen så fick man ha lykta med sej själv. Inne i husen var det också dåligt med belysningen. När jag gick i skolan så hade vi bara en talgpråsa att läsa läxorna vid. Talgen fick vi genom att ta vara på fårtalgen när vi köpt ett slaktat får. Det skicka vi till en som gjorde talgaljus. En sådan där talgpråsa lyste mycket litet och vecken följde inte med utan där låg alltid en sax vid sidan om pråsan, som vi hade till att klippa av vecken när det började osa. För att ta vara på hela talgaljuset så hade vi något vi kalla för "ljusprofet". Det var en flat porslinterallrik

8.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 9019:9

9.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med en syl i. När det så inte ville brinna mer i pråsan,
så tog vi den biten som var kvar och satte på sylen i
"ljusprofeten", så att ljuset brann ända ner.

Fotogen hade vi inte utan det fanns något som dom kalla för
kristallolja, men den var så eldfång så vi kunde inte an-
vända den för min far var repslagare och hampan var lätt
antänd. Vi hade i stället tranlampor, när vi skulle ha
särskilt bra ljus. Dom lyste ju bättre än talgpråsan, men
dom lukta så illa. Men när man vant sej vid dom så gick
det.

På den tiden börja arbetet klockan 5 på morgonen. Far hade
fem gesäller. Dom fick inte lov att gå ut på kvällen utan
att fråga mäter om lov. Så skulle dom vara hemma klockan
9 senast på kvällen. Dom hade 5 kronor i veckan då.

ACC. NR M. 9019: 10.

10

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Förr måste man köpa alla slags grönsaker i oktober månad för sen fanns det inga sådana att få. Då hade vi här marknad i tre dar i sträck. Sen fick dom grönsakerna räcka hela vintern.

Dom marknaderna hölls på torget och då var där liv och rörelse. I nästan vart annat hus på torget var där en krog, så dom var fulla lite till mans dom dagarna. Vi hade inget fängelse här i Ystad då utan alla fångarna skulle till fängelset i Malmö. Här var en som dom kalla för Hans Fiskal som var fångevaldiger. Han var åkare och körde fångarna till Malmö med hästskjuts. Där togs dom in på vatten och bröd. Vattnet skulle vara kokt och brödet fick inte vara saltat. Det var för att plåga dom värre. När dom så blev fria så fick dom gå hem till Ystad eller åka snålskjuts. Här var gott om fyllehundar. Dom betala aldrig sina böter utan dom satt alltid av dom i Malmö.

ACC. NR M. 9019 : //

Affärerna i stan öppnades förr klockan 5 på morgonen. I varje butik satt alltid en gumma och sålde kakor. Här fanns då gummor som köpte bröd hos bagaren och sen gick till sin vanliga affär och satte sej och sålde till bönderna och andra som kommo in för att handla. När bönderna kom till stan så togs dom emot ute vid portarna av karlar, som köpmännen höll bara för det. Dom skulle ta hand om bönderna och föra dom in till köpmannen. Denne köpte så en del av böndernas produkter och så sålde han i sin tur annat till bonden. Köpmannen skulle så sätta in ev. pengar i banken åt bonden. Så skulle bonden ha en cigarr och så brännvin. Var bondens hustru med så skulle hon ha körsbärsvin. I alla affärer fanns på den tiden ett skåp i en hörna, där det alltid fanns brännvin. Där kunde vilken kund som helst gå bort och ta sej en sup, om han hade ~~k~~ust och om köpmannen ej var till hands att bjuda.

//
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 9019:12.

Det ålåg bodkarlen att alltid tillse att där var något på flaskan i skåpen. Där fick aldrig vara tomt.

Brevbärare.

Vi hade bara två brevbärare här i Ystad. Dom hade ingen lön utan hade rätt att uppbära 3 öre för vart brev dom lämna. Postmästare var en gammal knekt. Det kosta 5 skilling att sända iväg ett brev.

12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 9019:13.

13

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bäckahästen.

Dom sa alltid förr att bäckahästen höll till nere vid Apotekaregränden. Där gick förr en å. Den kom från norr och gick genom Klosterdammen. Sen gick den fram vid Apotekaregränden och ner under Beckmans hörna och så genom Bäste Brorsgränden ner mot järnvägen och så föll den ut vid varvet. Där vid Apotekaregränden var det alltid så mörk, så där våga man inte gå sen det blivit mörkt. Jag har inte sett bäckahästen men dom sa att han höll till där. Dom har ju nu satt upp en bäckahäst på torget men det är ju rent felaktigt för den skulle ju stått vid Klostret, där det är vatten. Den har ju aldrig funnits på torget. Den såg ju inte heller ut som dom har gjort den utan den såg ut som en vit häst men den skulle vara ovanligt lång.

ACC. NR M. 9019: 14

14
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Varulv.

Varulven har jag hört talas om här i Ystad. Det skulle vara en hund som sprang på tre ben och hade det fjärde utsträckt till rumpa. Det var en människa som på natten sprang omkring på det viset förvandlad till en hund. Här fanns en som dom kalla för Per Lyktetännare, som dom sa gick varulv.

Varsel.

Tidigt en morgon när vi skulle börja arbetet vid rep-slagarbanan så kom det en gubbe förbi och sa: " Jag kan tala om för Er att nu får Ni brått för jag har hört hjulet surra i natt." Samma var det en gång när jag låg över i en smedja. Då hörde jag tydligt hur dom hamra mitt i natten utan att där var någon i smedjan.

ACC. NR M. 9019:15

15
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Besök hos kloka.

En gång när jag var påg så fick jag utslag på halsen. Mor tog mej då med till en gumma som hette Krantz. Hon tog en gåspenna och blåste genom den på plidorna och när jag kom hem var dom borta.

Jag har ledgångsvärk som jag inte kan bli av med. En gång, det var väl bara för en 3-4 år sedan, besökte jag en klok gubbe i Vallåkra. Han var mycket berömd. Där kunde på söndagarna hålla ända till 30 skjutsar och bilar utanför hans hus. När han fick se mej komma gående sa sa han genast vad det var och att han inte kunde göra något åt det. Han sa att det var kronisk ledgångsvärk, så den kunde ingen doktor i världen göra något åt.

ACC. N:R M. 9019:16.

16

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Slå katten ur tunnan.

När dom skulle slå katten ur tunnan så var det en riktig karneval. Det var hantverkare och bodknoddar som red. Dom hade lånat hästar av bönderna i trakten. Dom var alltid utklädda på alla möjliga vis. En del var klädda i damkläder. Dom höll alltid till ute vid karantänen. Där hade dom rest en galge och i den hängde en tunna. I den hade dom först en levande katt, men sen blev det förbjudet så dom hade då en oppstoppad katt. Så red dom runt och gav tunnan ett slag med en knölpåk eller en stucka. Den som sist slog till tunnan när den gick itu blev Kattakung. Han skulle sen välja sig en drottning som då kallades för Kattadrottning. Sen hade dom dans och fest på Karantänen.

ACC. NR M. 9019:17.

Hantverkare och gesäller hade i vanliga fall dans ute hos
"Rige Fiskaren" i Kronoholm vid Stora Sjöhög. Dom hyrde
ett rum där på lördagarna och sen stöp och festa dom. Där
blev oftast slagsmål. Våra gesäller bruka alltid ta med
sej plåster och bindor, när dom skulle gå dit och dansa.
"Rige Fiskaren" hette egentligen Ola Jönsson.

17
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 9019:18.

18.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ordspråk och ordstäv.

Det går till en tid sa bonden när han smorde klockan med
tjära.

Det som hjälper för skräddaren hjälper inte för skomakaren.

Man klär inte av sej förrän man lägger sej.

Som man bäddar får man ligga.

Man kan spotta på en stor sten tills den blir våt.

Alla sätt äro bra utom de tråkiga.

Det smakar ändå karl sa flickan och kysste tuppen.

ACC. NR M. 9019:19.

19

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vackra barn sa fan om kattungarna.

Sällan man slår bubblor i vattenkaraffen.

Tiden läker alla sår.

Gå ej över ån efter vatten.

Krukan går så länge till källan efter vatten tills hon
spricker.

Många bäckar små göra stor å.

Bränt barn skyr elden.

Bättre vara ena barn än ena ök.

ACC. NR M. 9019: 20.

20.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Finner jag inte vägen så röjer jag den, sa han som fann
en yxa i urskogen.

Den som söker han finner.

Man får krypa innan man kan gå.

Morgonstund har guld i mund.

Tillfället gör tjuven.

Nöden har ingen lag.

Frukta Gud och ärligt vandra, sköt dig själv och ge en
konst i andra.

ACC. N:R M. 9019:21.

21

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det är inte guld allt som glimmar.

Tala är silver men tiga är guld.

Lika barn leka bäst.

Säj mej vem du umgås med skall jag säja hur du är.

Den som kommer först till kvarnen får först mala.

Överflöd blir hungerns nöd.

Det söta har ofta en sur eftersmak.

Lustmat äter man på ångerfot.

ACC. NR M.9019:22.

22

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hönan har lika mycket av sitt krafsande som lejonet av
sina klor.

Högmod går före fall.

Större skepp har gått i sank än en bytta.

Den som inte har öret får aldrig kronan.

Den något spar han har.

Arbetaren är sin lön värd.

Arbete och möda, daglig föda.

Man skall inte sätta bocken till trädgårdsmästare.

ACC. N:R M. 9019:23.

23

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den som inte vill arbeta
skall inte heller äta
skall efter maten leta.

Nu får vi se på väven sa blinda Sara.

En oavbruten följd av lyckans dagar, kan inte människan
fördraga.

Den vinner mest som aktar sej att förlora.

Tid är pengar.

Den som varit nära att drunkna fruktar intet regn.

Elden är en god slav men en dålig herre.

ACC. N:R M. 9019:24

24

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den som gapar efter mycket mister ofta hela stycket.

Man bär inte giva bagarens barn bröd.

Av skadan blir man vis men inte rik.

Man skall inte kasta pärlor för svinen.

Lättjan är Hin Ondes örngott.

Lättjan är alla lasters moder.

Det är så långsamt för mig, sa den late.

Om man har många järn i elden blir alltid något bränt.

ACC. NR M. 9019:25

25
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den som betalar skuld ökar sin förmögenhet.

Räntan är en gnagande mask.

Ungdomens planta ålderdomens frukt.

Dåliga exempel fördärva goda seder.

Nöden är det starkaste vapen.

Där hantverket slutar börjar konsten.

Skomakare bliv vid din läst.

Små smulor äro också bröd.

ACC. NR M. 9019:26

26

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svinhugg går tillbaks.

Små krukor har också öron.

Man skall inte våga krut på död kråka.

O tack är världens lön.

Det är ingen konst att sätta sig i elden med andras
byxor på sig.

Den första natten i galgen är den värsta.

Den som har skon på vet bäst var den klämmer.

En svala gör ingen sommar.

ACC. NR M. 9019:27

27
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vi skall inte trampa varandra på tårna, sa tuppen, stod
i spiltan hos hästen.

Den som lever i glashus får inte kasta sten.

Ögonen vill ha mer än magen kan förtära.

Ju flera kockar ju sämre soppa.

Små sår och fattiga vänner skall man inte förakta.

Bättre en fågel i handen än tio i skogen.

Raskt vågat halvt vunnet.

Den som bygger ett hus efter allas råd får aldrig taket på.

ACC. N:R M. 9019:28.

28
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gott råd kanske onyttigt om det ej följes snart.

Flå inte björnen förrän den är skjuten.

Den som går i borgen går i sorgen.

Alla barn i början.

Man skall smida medan järnet är varmt.

Man skall inte sträcka sej längre än täcket räcker.

Den fågel som gläder sig på morgonen tar katten på kvällen.

Kommer tåd kommer råd.

Sätten äro många men knepen äro fler.

ACC. N:R M. 9019: 29.

När krubban är tom bits hästarna.

Det är ej farligt att skära remmar av andras läder.

När nöden är störst är hjälpen närmast.

Mulen morgon gör vacker dag.

Orätt fås med sorg förgås.

Den som rör skatans bo får varken häst eller sko.

29

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV